

Eitt blað og orðaskifti

Oddagrein

SÖSLALÚRIN verður lísín og brúktur av einum stöðugt vaksandi tali av føroyingum. Síðani djarva og krevjandi stigði sum fyrsta føroyska blað nakrantíð at koma út nærum hvønn dag í viku er blaðið vordið ein fastur og livandi táttur í nærum øllum tí, ið bylgist í samfelagnum. Tað fer neyvnan dagur, at ikki okkurt í blaðnum verður endurgivið og umrøtt í loftmiðlunum, á tingi og millum manna. Hetta fegnast vit um.

TAD er nógv broytt í føroyska blaðheiminum seinastu árin. Fleiri av teimum gomlu bløðunum eru horvin, meðan onnur bert æna. Eftir eru so tvey bløð, sum nú av álvara hava tikið kappingina upp um 1. plássið. Dimmalætting, sum í meira enn 100 ár ikki hevur verið at vika og sum hevur kunnað gjørt tað henni listi uttan at skula hugsa um at missa haldarar eila lýs- arar er nú farin av merkja kappingina frá Sosialinum og er farin at spennast seg út.

VIT halda tað vera sunt við kapping, og fara vit eisini í framtíðini at bjóða tí fyrrverandi masto- dontinum í føroyskari blaðverð av. Hetta verður á øllum økjum.

EITT av hesum økjum er orðaskifti. Av tí at blað okkara kemur út oftari enn Dimmalætting ber eisini til at vera meira aktuella serstakliga á tíðindasíðuni, men so sanniliga eisini tá talan er um orðaskifti. Tað er einki nýtt í tí, at vit nú í fleiri ár at sóknast eftir einum meira livandi orðaskifti í føroysku pressuni. Í so máta kunnu hesi orð skiljast sum ein endurtøka. So er tó ikki. Vit vilja nevnliga bjóða okkara les- arum møguleikan at luttaka í orðaskiftinum fimm dagar um vikuna og fara vit at gera okkum størri ómak at gera hetta orðaskifti meira áhugavert, viðkomandi og spennandi. Vit ásanna, at føroysk bløð sum heild hava gjørt ov lítið við at liva upp til henda setning.

BLAÐIÐ í dag er prógv um eitt livandi orðaskifti og tað vit vilja royna at liva upp til. Her undir liðini á oddagreinini er áhugavert "Sjónarmið" um fiskaprísir. Vónandi verður tað grundarlag undir einum komandi orðaskifti um henda ál- varsspurning. Inni í blaðnum svarar Richard Mikkelsen, formaður í Fíggingargrunninum opna brævinum frá Jógvan Mørkøre, sam- felagsfróðingi, sum bara varð prentað í Söslalínum. Og á miðsiðunum hava vit í dag givið teimum báðum útsætunum, Høgna Hoydal og Ronnie Thomassen góða rúmd til sjónarmið teirra, sum bæði er aftursvar til Jógvan Mørk- øre og viðmerking til stöðuna í Føroyum og komandi samráðingur við danir. Tað skal vera vón okkara, at orðaskiftið gerst ein meira týðandi táttur í Sosialinum. Vit vilja tá gera alt fyrri at fáa viðmerkingar og fylgja upp tey aktuella málini, sum annars verða viðgjørð í blaðsins orðaskifti.

Söslalúrin

Nær fara fiska- prísirnir at hækka?

– Skip og virki kunnu ikki vænta sær nakra framgongd í fiskaprisum, men heldur fara prísirnir at lækka upp aftur meira. Einkin hugaligt útlit, sigur Rolf Guttesen, lærari við lærda háskúlan í Keymannahavn, í »Sjónarmið« í dag. Orsøkin til hetta dapra útlit kann vera, at maktin er gloppin framleiðaranum av hendi og er farin yvir til tær stóru handilsfyrirtekurnar

Hvussu fer prísurin á Føroya einastu útflut- ingsvøru at laga seg í komandi árum? Ber til at siga nakað um tað?

Soleiðis verður ofta spurt. Og tað er ikki lög- ið, tí ein av orsøkunum til ta sváru kreppu, sum landið er í, er júst at fiskaprisirnir eru so lágir. Upsaprisurin er so lágur, at tað næstan ikki loysir seg at fiska hetta slagðið.

Men útlitið er alt annað enn gott. Prísirnir fara helst ikki at batna sum heild. Kanska sum und- antak nakrar mánaðar ella eitt hálvár. Tendens- urin fer helst at ganga hin vegin, at prísirnir kom- andi árin fara at lækka upp aftur meira.

Hetta fer ikki at bota um skilið í Føroyum. Hvørki fiskivinnan ella fiskiðnaðurin kunnu vænta nakran bata við- vikjandi prisi, skiftisav- lopi ella rentabiliteiti.

Hvat er tað so, sum kann undirbyggja hesar pástandir?

Tveir faktorar, sum hava avgerandi ávirkan á prísir eru nú í skjótari og avgerandi broyting.

Fyrst: Reguleringar, sum higartil hava ávirkað matvøruprísirnar uppeft- ir, fara at verða burtur- beindar.

Harnæst: Marknað- arviðurskiptini broytast soleiðis, at tær stóru handilsketurnar á megin- landinum styrkjast, með- an framleiðararnir, skip og fiskavirki, vikna.

1: GATT er eitt mill- umtjóða samstarv um handil og avgjöld (Trade and Tariffs), sum roynir at liberalisera handilin, og beina burtur handils- forðingar. Samráðing- armar í sonvenda Uru- guay-umfarinum endaðu við semju um landbún- aðarvøru, har EU bant seg til at broyta landbún-

aðarpolitikk.

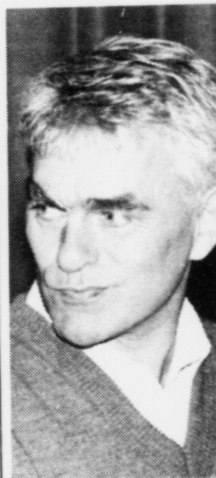
EU hevur leingi havt sum mál at tryggja íbúgvunum matvøru, og størst møgulega egin- framleiðslu (sjálvforsý- ning). Hetta var gjørt m.a. við stórum stuði til landbrúkið, jú størri framleiðsla tess størri stuðul. Tollur bleiv tikin av innfluttum vørum og stuðul latin útfluttum vørum.

Skipanin virkaði, at EU framleiðir nú nógv meira enn íbúgvarnir eru førir fyrri at eta. Men sam- stundis hevur EU at kalla mist tamarhaldi á hesum skipanum, og semja er um at burturbeina ella minka um tær. Broyting- arnar vóru samtyktar longu í maj 92, og skulu virka fullt frá 1. juli 1996. Kilo-ískoytið skal broytast til areal-ískoyti, soleiðis at tað ikki veksir við vaksandi framleiðslu, men í prinsippinum verður konstant.

Harnæst skulu korn- prísirnir minkast við nær- um einum tróðingi. Eisini skal prísurin á smøri og mjólk niður, men tað hevur ikki so stóran týdn- ing fyrri okkum.

Kornprísirnir eru av- gerandi, tí korn verður eisini brúkt til at fódra grísar og høsnarungar. Av hesi orsøk fer kilo- prísurin á hesum kjøt- vørum eisini at falla.

Brúkarin í EU og aðra- staðni hevur nógv mat- vøru í at velja. Hann hyggur at prisi og kvali- teti. Tá tað veldist um ani- malskt proteín (dýra-) kann brúkarin velja mill- um oksa-, kálva-, lamba-, svína-, høsnarunga- ella kalkunkjøt og so fisk. Fiskurin skal í prisi og góðsku kappast við hesar vøru. Minkar svinakjøtið niður í t.d. 30 kr/kg, so velur týskarn ella fransk- maðurin helst ikki fiska- flak fyrri 60 kr/kg.

Sjónarmið

Fallandi kjøtprísirnir fara at draga fiskapris- irnar við sær niður, annars verður fiskur ikki seljandi.

2: Matvørubranchan kann býstast í ein primer- an, sekunderan og terti- eran part. Fiskur skal fiskast, viðgerast og selj- að áðrenn hann stendur á døgurðaborðinum í München ella Bordeaux. Áhugamálini hjá teimum trimum liðunum í hesi branchu eru ikki saman- fallandi, her er kapping. Hetta er kapitalisma, og styrki gevur kapping- arfyrirmin. Her gongur alt kalt og kyniskt fyrri seg, og ongin fer at keypa før- oyskan fisk, um hann fæst biligari í Noregi, Ís- landi ella Russlandi.

Fyrr høvdu framleið- ararnir, skip og virki, buktina og báðar endar. Seljarin ráddi á mark- aðinum. Men seinastu fimtan árin er ein stór samanlegging, koncentra- tion, farin fram í handils- liðinum. Stórar handils- ketur eru nú dominer- andi, eisini tá fiskavøru skulu seljast brúkararum. Nevnst kunnu FDB (brúksurnar) í Danmark, Aldi í Týsklandi, Marks & Spencer í Stóra Bret- landi ella SPAR, sum ar- beiðir í nógvum europe- iskum londum.

Hesar ketur hava makt- ina í dag. Tað er ikki

longur seljara-, men keyparamarknaður. Fiskakeyparnir, handilsketurnar, hava vit- an um hvat brúkarin í handlunum vil hava, og kunnu bjóða teimum røttu vøruna. Nýggja teknologin við striku- kodu á øllum vørunum og elektroniskari avlesing- ger, at teir dag fyrri dag og viku fyrri viku kunnu fáa eina umfatandi mynd av tí, sum brúkarin vil og velur. Teir kunnu alt fyrri eitt avlesa, hvussu broytt innihald ella innpakking virkar úti í handlunum, har brúkarin er ovasti dómari. Og tann, sum hevur makt, hevur eisini tað stóra orðið at skula hava sagt, tá prísirnir skulu setast.

Maktin er gloppin framleiðaranum av hendi og er farin yvir til hesar stóru handilsfyrir- tekurnar.

Hetta eru so høvuds- orsøkirnar til, at mín nið- urstøða verður, at skip og virki ikki kunnu vænta sær nakra framgongd í fiskaprisum, men heldur at prísirnir fara at lækka upp aftur meira. Einkin hugaligt útlit, men kákl hjálpir lítið í eini kynisk- ri verð.

Rolf Guttesen
9. november 1994